

Original Research Paper

Regional iqtisadi inkişafda Naxçıvan Muxtar Respublikasının diversifikasiyası və onun geoiqtisadi vəziyyəti

Hüseyn Bağırsoylu¹, John Onesmo Ngowi¹

<https://orcid.org/0009-0009-1007-9414>

¹ Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history

Received: 03.06.2026

Revised: 09.06.2026

Accepted: 17.06.2026

*Corresponding Author: Hüseyn Bağırsoylu, John Onesmo Ngowi, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan;
Email: huseyn30@yahoo.com

Xülasə

Məqalədə diversifikasiya proseslərinin geoiqtisadi vəziyyətə təsirini təhlil etmək üçün müəllif geoiqtisadi siyasətin məzmun və mahiyyətini açmış, onun əsas aspekt və parametrlərinin izahını vermişdir. Ayrı-ayrı ölkələrin alim və tədqiqatçıların geoiqtisadiyyatın mahiyyətinə yanaşmaları təhlil edilmiş, müasir dövrdə geoiqtisadi prosesləri şərtləndirən meyl və parametrlər araşdırılmışdır. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin möhkəmləndirilməsində və genişləndirilməsində geoiqtisadi siyasətin rolu və əhəmiyyəti izah olunmuşdur. 2017-2024-ci illəri əhatə edən dövr ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikasında makroiqtisadi göstəricilərin dinamikasının təmin olunmasında diversifikasiyanın rolu təhlil edilmiş, bu proseslərin geoiqtisadi vəziyyətə təsiri istiqamətləri təhlil olunmuşdur. Məqalədə həmçinin iqtisadi diversifikasiya prosesinin zəruriliyi və ona təsir edən amillər şərh olunmuşdur. Həmin amillərdən biri olan biznes fəaliyyətinin məzmun və mahiyyəti açıqlanmış, iqtisadi dinamikaya təsiri izah olunmuşdur. Biznes siyasətinin, biznes mühitinin və ümumiyyətlə biznes fəaliyyətinin iqtisadi ədəbiyyatlarda rast gəlinən müxtəlif izahları ümumiləşdirilmiş, onların iqtisadi xarakteristikası verilmişdir. Diversifikasiya proseslərini uğurla reallaşdıran Norveç, Malayziya və Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri kimi ölkələrdə formalaşan təcrübənin müsbət meylləri təhlil edilmiş, onların Naxçıvan Muxtar Respublikasında tətbiqi imkanları təklif olunmuşdur. Həmin təcrübələrin ən qabaqcıl elementlərinin iqtisadi əhəmiyyəti vurğulanmış, onlardan istifadə üzrə təkliflər verilmişdir.

Açar sözlər: geoiqtisadiyyat; geoiqtisadi siyasət; diversifikasiya; beynəlxalq iqtisadi münasibətlər

Giriş

Dünya təcrübəsi göstərir ki, istənilən ölkənin geoiqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşdırılması bu istiqamətdə aparılan siyasətin məqsəd və istiqamətlərindən, onun hədəflərindən asılı olur. Geoiqtisadi əlaqələr genişləndikcə və sürətləndikcə dövlətlərin və regionların bir-birindən asılılığı daha güclənir, regional və global xarakterli iqtisadi problemlər, onların həlli yolları nizama düşür, integrasiya proseslərinin hər bir parametri üzrə nizamlama əməliyyatları aparılır.

Geoiqtisadi əlaqələr inkişaf etdikcə tərəflər arasında bu əlaqələrin mühüm elementləri olan iqtisadi, siyasi, sosial, eləcə də mənəvi etik dəyərlərin hər biri üzrə yaxınlaşma və asılılıq artır. Bu proses özlüyündə bəşər tarixində artıq çoxdan başlamış olan integrasiya proseslərinin hissəsi olmaqla dünya ölkələrinin hər birinin inkişafı üçün zəruri bir elementə çevrilir.

Dünya təcrübəsindən bəllidir ki, dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrinin hər biri geoiqtisadi inkişaf konsepsiyası əsasında əlaqələri genişləndirərək bu prosesin fəal iştirakçılarna çevrilərək dünya iqtisadiyyatının lokomotivlərinə çevrilmişlər. Ölkələrarası əlaqələr genişləndikcə tərəflərin iqtisadiyyat sahəsində qarşılarında duran problemlər daha asanlıqla həll edilir. Çünki bu proses çərçivəsində ölkələr bir sıra istiqamətlərdə yaranmış olan çətinlikləri asanlıqla həll edə bilirlər. Bu məsələlərdə idxal, ixrac, investisiya, kredit, beynəlxalq logistika, hərbi gücün artırılması və s. kimi məsələləri aid etmək olar. (Dayızadə H. «Siyasət və konfliktlər». Bakı, 1998)

Müasir dövrdə geoiqtisadi siyasətdə ən vacib meyllərdən biri iqtisadi mənafeələr balansına əsaslanan yeni yanaşmanın düzgün icra olunmasından ibarətdir.

Geoiqtisadi siyasətin məzmun və mahiyyəti, iqtisadi əhəmiyyəti. İqtisadi ədəbiyyatlarda geoiqtisadiyyata müxtəlif cür yanaşmalara rəsy gəlinir. Geoiqtisadiyyata və eləcə də geoiqtisadi siyasətə yanaşmada ortaya çıxan fikir müxtəlifliyi bu məsələlərin məzmunca geniş və mahiyyətcə çoxçalarlı olması ilə əlaqədardır. Çünki geoiqtisadiyyat özündə ölkənin və regionun çoxsaylı inkişaf istiqamət və parametrlərini, o cümlədən siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, etik, hərbi və s. məsələlərini əks etdirir. Geoiqtisadiyyata, onun məzmun və mahiyyətinə yanaşmada tanınmış alim B.Z.Farxutdinov yazırdı: Geoiqtisadiyyat dedikdə ayrı-ayrı dövlətlərin, yaxud qrup dövlətlərin iqtisadi vəziyyətini əks etdirən ərazi-məkan xüsusiyyətlərinin lokal, regional, kontinental və qlobal beynəlxalq iqtisadi problemlərə təsirinin konkret tarixi formalarını və səviyyəsini başa düşmək lazımdır. (Фархутдинов, 2004).

Geoiqtisadiyyat və geoiqtisadi siyasət barəsində fikir, mövqelərin müxtəlifliyi onların iqtisadi inkişafa təsirinin çoxamilli olması ilə də bağlıdır. Elmə məlumdur ki, ingilis alimi X.Makginder geoiqtisadiyyatın xarakteristikasını belə vermişdir: “Geoiqtisadiyyat ölkələrarası münasibətlərdə mühüm əhəmiyyət kəsb edən iqtisadi coğrafiyanın, insanın və tətbiqi elmlərin kombinasiya olunmuş şəkildə tədqiq edilməsi kimi qəbul olunmalıdır. (Маккиндер, 2019).

Azərbaycanlı alimlər tərəfindən tərtib edilmiş iki cildlik “İzahlı iqtisadi terminlər lüğəti”ndə geoiqtisadi siyasət dövlət tərəfindən aparılan beynəlxalq miqyaslı, beynəlxalq əhəmiyyətli coğrafi, iqtisadi, demoqrafik, sosial, mədəni etnik və s. parametrləri özündə birləşdirən, elmi cəhətdən əsaslandırılan siyasət kimi izah edilir (İzahlı iqtisadi terminlər lüğəti. Akademik Ə.M.Abbasov).

Araşdırmalar göstərir ki, geoiqtisadiyyat malik olduğu parametrlərə görə tətbiqi sahədir, həm ayrı-ayrı dövlətlərin, həm də bütövlükdə insan cəmiyyətinin hər bir üzvünün iqtisadi, sosial, mədəni həyatı ilə bağlı olduğuna görə, o ictimai həyatımızın bütün sahələrinə, həm siyasətə, həm iqtisadi inkişafa, həm hüquqi quruculuğa, həm sosioloji məsələlərə, eləcə də konfliktli problemlərə təsir edə bilər (5).

Geoiqtisadiyyata digər bir yanaşmada göstərilir ki, müasir dövrdə həm regionlar, həm də mənafeələr uğrunda aparılan iqtisadi mübarizə öz əsasını məhz geoiqtisadiyyatdan götürür. Məhz bu baza əsasında da

beynəlxalq aləmdə hal-hazırda mühüm əhəmiyyət kəsb edən regionlaşma adlanan yeni bir meyl formalaşır. Bu meylin müsbət cəhəti ondan ibarətdir ki, yeni yaranan iqtisadi güc birləşmələrinin, həmçinin beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin tərəfləri arasında münasibət bu meylin səviyyəsi ilə, yəni tərəflərin iqtisadi gücü və münasibətlərə təsiri səviyyəsi ilə müəyyən edilir. Tərəflərdən hər hansı birinin daha üstün gücə malik olması əsasında geoiqtisadi məkan daha da böyüyə bilir. Onun coğrafiyası böyüdükcə geoiqtisadiyyatın coğrafi baxımdan miqyası böyüyərək daha çox tərəfdaş cəlb edə bilir. Həm də bu münasibətlərin əhatə etdiyi sahələr çoxalır. Bu baxımdan qeyd etmək lazımdır ki, X.Makginder və onun tərəfdarları olan bir sıra alimlər tərəfindən hazırlanan geoiqtisadi konsepsiya mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu konsepsiya əsasən ümumbəşəri sərvətlərin birgə istifadəsinin səmərəli nəticələrinin dünya ölkələrinin iqtisadiyyatına təsirinin artırılması mühüm vəzifə sayılır. Bu dünya okeanlarından, kosmosdan, demoqrafik dəyişikliklərdən bəşəriyyətin xeyrinə istifadəni özündə əks etdirir. Eyni zamanda bu konsepsiyanın mühüm cəhətlərindən biri də ondan ibarətdir ki, geoiqtisadi konsepsiyanın hazırlanması və həyata keçirilməsində təkcə coğrafi bilik səviyyəsi deyil, iqtisadi, siyasi, sosial, psixoloji və s. bilik və qabiliyyəti səviyyəsi mühüm rol oynayır. Geoiqtisadi proseslərin təşkili, idarə edilməsi və tənzimlənməsində qeyd edilənlərdən kompleks istifadə olunması zəruridir.

Müqayisə apardıqda görürük ki, geoiqtisadiyyat bir elm və fəaliyyət sferası kimi digərlərindən daha gənkdir. Bu termini ilk dəfə elmdə İsveçli mütəxəssis R.Qeller işlətməmişdir. Əslində bu ideya dünyanı bölüşdürmək və eyni zamanda davamlı yaşayış məkanı əldə etmək üçün digər dövlətlərlə münasib, zəruri münasibətlərin yaradılması fikrinin reallığa çevrilməsi əsasında meydana gəlmişdir. “Həyat məkanı” dedikdə əslində sabit dayanıqlı, davamlı inkişafı təmin edə bilən parametrlərin mövcud olduğu bir mühit başa düşülür. Çünki bu mühit olmadan heç bir dövlət və ya region geoiqtisadi problemləri həll edə bilməz. Bu baxımdan da geoiqtisadiyyat termininin iqtisadi ədəbiyyatlara düşməsinə əsaslandıran və bunu zərurətə çevirən çoxsaylı amillərin mövcudluğu müasir dövrdə geoiqtisadiyyatın əhəmiyyətini göstərir

Tərəfimizdən aparılan araşdırmalar göstərir ki, istənilən ölkənin və ya regionun geoiqtisadi vəziyyətini şərtləndirən, onu müəyyən edən çoxsaylı göstəricilər vardır. Onlardan biri də ölkənin və regionun beynəlxalq əmək bölgüsündə, bu prosesin təşkili və onun inkişaf etdirilməsindəki inkişaf səviyyəsidir. Belə bir fəaliyyət geoiqtisadi problemlərin yaranması və həlli ilə bağlı olan obyektiv, təbii, iqtisadi amillərin təsiri altında formalaşır.

Qeyd edilən amillərlə yanaşı ölkənin və ya regionun geoiqtisadi vəziyyətini şərtləndirən amillərdən biri də təbii coğrafi mövqeyidir. Bu amil bir qayda olaraq dəyişməz şərtədir. Yerləşmənin üstün parametri isə əlverişli coğrafi mövqeyin daha çox ölkələrlə əlaqə yaranmasına şəraitin olmasından ibarətdir. Bu şərt ölkə üçün əlverişli olarsa, geoiqtisadi inkişafın həm səmərəsi, həm dairəsi, həm miqyası və s. parametrləri daha çox xeyir gətirər.

Geoiqtisadi siyasətin dövlət, region və ya qrup ölkələr üçün səmərəli reallaşdırılması geoiqtisadi strategiya əsasında formalaşır. Bu strategiyanın hər bir ölkə üçün ən vacib şərti milli iqtisadi mənafeyin həm formalaşdırılması, həm də qorunub saxlanmasıdır. Belə vəziyyətin saxlanılmasının ən mühüm şərtlərindən biri beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin genişləndirilməsi, sürətləndirilməsi və bu əsasda hər bir iştirakçı ölkə üçün məğbul mexanizmin tətbiq olunmasıdır.

Geoiqtisadi münasibətlərin tənzimlənməsi, onun zəruri formada təşkili, bəşəriyyət üçün səmərəli nəticələrə gətirib çıxarması üçün ən vacib şərtlərdən biri də geoiqtisadiyyatın dövlətlərarası münasibətlərdə istifadə edilən konkret aspekt və parametrlərinin bütün ölkələr tərəfindən qəbul edilən beynəlxalq hüquq standartları əsasında həyata keçirilməsindən ibarətdir. Belə hal mövcud olduğu şəraitdə geoiqtisadi münasibətlər zəruri nəticələrə gətirib çıxarır.

Təhlillər göstərir ki, beynəlxalq aləmdə mövcud olan həm iqtisadi, həm siyasi və digər xarakterli problemlərin həll olunmasında, eləcə də hər bir dövlətdə milli iqtisadi mənafehlərin formalaşmasında geoiqtisadiyyat əsaslı, həlledici əhəmiyyətə malik ola bilər. Bu baxımdan yanaşsaq deyə bilərik ki, milli iqtisadi mənafe məhfumu, termini təkcə beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin elementi deyil, o eyni zamanda geoiqtisadi strategiyanın ayrılmaz struktur elementidir.

Tədqiqat əsərində geoiqtisadiyyatın ən mühüm aspektləri ilə milli mənafenin qarşılıqlı əlaqəsinin qiymətləndirilməsinə rast gəlinir. Belə qiymətləndirmə zamanı reallığı əks etdirən meyarlardan istifadə olunmalıdır. Bu meyarlardan ən zərurisi ölkənin xarici iqtisadi siyasətinin hədəf və prioritetlərindən ibarətdir (Kərimli İ.A, Vergi jurnalı, 2012).

Nəticələrin müzakirəsi

Naxçıvan Muxtar Respublikasında diversifikasiyanın geoiqtisadi vəziyyətə təsirinin təhlili. Artıq qeyd olunduğu kimi geoiqtisadi vəziyyət özündə ölkənin və ya regionun çoxsaylı inkişaf parametrlərini əks etdirir. Bu parametrlərin hər birinin müəyyən, zəruri səviyyədə formalaşması üçün ölkənin və ya regionun fəaliyyətinin iqtisadi göstəriciləri yüksək səviyyədə olmalıdır. Ən azından sabit və dayanıqlı inkişaf təmin olunması, bu əsasda isə diversifikasiya sürətlənməlidir. İqtisadiyyatda diversifikasiya aparmadan geoiqtisadi siyasəti aparmaq, geoiqtisadi strategiya formalaşdırmaq mümkün deyildir. Məhz diversifikasiya vasitəsi ilə sahə və sektorları inkişaf etdirmək, sahələrin ixrac potensialını yüksəltmək, qonşu, geoiqtisadi proseslərdə tərəfdaş olan ölkələrin tələbatlarına uyğun fəaliyyət göstərmək, daha yeni iri bazarlara çıxış təmin etmək mümkün olur. Naxçıvan Muxtar Respublikasında aparılan diversifikasiyanın onun geoiqtisadi vəziyyətinə təsirini öyrənmək üçün bir sıra iqtisadi göstəriciləri təhlil etmək lazımdır. Bunun üçün əvvəlcə 2017-2021-ci illər ərzində Muxtar Respublika üzrə vacib makroiqtisadi göstəricilərin dinamikasına nəzər salaq (Cədvəl 1).

Cədvəl 1. 2017-2021-ci illər ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikasında üzrə bəzi iqtisadi göstəricilərin dinamikası

	Göstəricilər	2017	2018	2019	2020	2021
1	İl ərzində istehsal edilmiş ÜDM-in həcmi	+4.6	+2.62	+2.4	+2.39	+3.71
2	Adambaşına düşən ÜDM	+6.8	+1.8	+1.6	+1.75	+3.7
3	Özəl müəssisələrin payına düşən ÜDM	+5.13	+2.04	+2.54	+1.57	+3.2
4	Hüquqi şəxslərin sayı	+2.25	+1.54	+3.84	+1.65	+2.9
5	Fərdi sahibkarlıqla məşğul olan fiziki şəxslərin sayı	+9.02	+8.84	12.6	+6.9	+9.3
6	İqtisadiyyata investisiya qoyuluşları	+0.8	+1.12	+1.2	+1.29	+2.7
7	Fəaliyyətdə olan müəssisələrdə əsas fondların dəyəri	+0.8	+1.2	+4.0	+4.7	+4.9
8	Tədqiqat və layihə işlərinə çəkilən xərclər	+4.55	+6.55	+2.4	+6.26	+6.51
9	Dövlət büdcəsindən elmə çəkilən xərclər	+4.65	+2.7	+2.34	+1.02	+1.4

Mənbə: Cədvəl Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib olunmuşdur.

Göstəricilərdən aydın olur ki, təhlil edilən illər ərzində Muxtar Respublikada iqtisadiyyatın diversifikasiyası ilə əlaqədar olaraq reallaşdırılan proseslər bütövlükdə iqtisadi göstəricilərin dinamikaya malik olmasına səbəb olmuşdur. Bu isə nəticədə Muxtar Respublikanın geoiqtisadi mövqeyinin möhkəmlənməsi üçün baza yaratmışdır.

Göründüyü kimi təhlil edilən bütün illər ərzində, o cümlədən pandemiya dövründə belə Muxtar Respublikada ÜDM-in artımında dinamik mövcud olmuşdur. Belə ki, bu göstərici əvvəlki il ilə müqayisədə 2017-ci ildə 4,6%, 2018-ci ildə 2,62%, 2019-cu ildə 2,4%, 2020-ci ildə 2,39%, 2021-ci ildə isə 3,7% artmışdır. Həmin dövr ərzində iqtisadi inkişafda xüsusi əhəmiyyət kəsb edən adambaşına düşən ÜDM-in həcmində artımla müşahidə edilən dinamika mövcud olmuşdur. Belə ki, bu göstərici əvvəlki il ilə müqayisədə 2017-ci il 6,8%, 2018-ci ildə 1,8%, 2019-cu ildə 1,6%, 2020-ci ildə 1,75%, 2021-ci ildə isə 3,7% artmışdır.

2017-2021-ci illər ərzində Muxtar Respublikada aparılan diversifikasiyanı şərtləndirən və geoiqtisadi vəziyyətə təsir edən göstəricilərdən ir olan özəl müəssisələrin payına düşən ÜDM-in həcmində də artımla müşahidə edilən dinamika mövcud olmuşdur. İllər üzrə uyğun olaraq bu göstərici 5,13%, 2,04%, 2,54%, 1,57%, 3,2% təşkil etmişdir.

Təhlilə cəlb edilən illər ərzində fərdi sahibkarlıqla məşğul olan fiziki şəxslərin sayının artması iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrində məşğulluğun səviyyəsinin artmasını şərtləndirmişdir. Belə ki, bu göstərici daha yüksək faiz artımına malik olmuşdur. Belə ki, bu göstərici 2017-ci ildə 9,02%, 2018-ci ildə 8,84%, 2019-cu ildə 12,6%, 2020-ci ildə 6,9%, 2021-ci ildə isə 9,3% təşkil etmişdir.

Diversifikasiya proseslərini şərtləndirən və nəticədə Muxtar Respublikanın geoiqtisadi vəziyyətinə müsbət təsir edən göstəricilərdən biri də iqtisadiyyata investisiya qoyuluşlarının dinamikasıdır. Cədvəl 1-in göstəricilərindən aydın olur ki, bu göstərici təhlil edilən illər ərzində artımla müşahidə edilən dinamikaya malik olmuşdur. Əvvəlki il ilə müqayisədə bu göstərici 2017-ci ildə 0,85%, 2018-ci ildə 1,12%, 2019-cu ildə 1,2%, 2020-ci ildə 1,29%, 2021-ci ildə isə 2,7% artmışdır.

Diversifikasiya proseslərində birbaşa iştirak edən Muxtar Respublikada istehsal potensialını artıran və bu istiqamətdə geoiqtisadi mövqeyin möhkəmlənməsinə təsir edən mühüm amillərdən biri fəaliyyətdə olan müəssisələrdir. Həmin müəssisələrin əsas fondlarının artımı mühüm, zəruri göstəricilərdən biridir. Təhlil edilən illər ərzində bu göstərici də artımla müşahidə edilən dinamikaya malik olmuşdur. Belə ki, əvvəlki il ilə müqayisədə bu göstərici 2020-ci ildə 0,8%, 2021-ci ildə 1,2%, 2022-cu ildə 4,0%, 2023-ci ildə 4,7%, 2024-ci ildə isə 4,9% artmışdır.

Təhlil edilən istiqamətdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən göstəricilərdən biri də 2020-2024-ci illərdə tədqiqat və layihə işlərinə çəkilən xərclərin dinamikasıdır. Əvvəlki il ilə müqayisədə bu göstərici 2020-ci ildə 4,55%, 2021-ci ildə 6,55%, 2022-ci ildə 2,4%, 2023-ci ildə 6,26%, 2024-ci ildə isə 6,51% artmışdır. Eyni ilə bu istiqamətdə əhəmiyyət kəsb edən göstəricilərdən biri də dövlət büdcəsindən elmə çəkilən xərclərin dinamikasıdır. Bu göstərici də təhlil edilən illər ərzində dinamikaya mövcud olmuşdur. Belə ki, əvvəlki il ilə müqayisədə bu göstərici 2020-ci ildə 4,65%, 2021-ci ildə 2,7%, 2021-cu ildə 2,34%, 2023-ci ildə 1,02%, 2024-ci ildə isə 1,4% artmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında diversifikasiya proseslərinin geoiqtisadi vəziyyətə təsirini təhlil etmək üçün əsas makroiqtisadi göstəricilərin dinamikasını təhlil etmək lazımdır. (Cədvəl 2)

Göstəricilərdən görünür ki, təhlil edilən illər ərzində Muxtar Respublikada onun geoiqtisadi məkanda mövqeyini möhkəmlətməyə səbəb ola biləcək əsas makroiqtisadi göstəricilərin fiziki göstəricilərlə artımla müşahidə edilən dinamikası mövcud olmuşdur. Belə ki, təkcə son beş il ərzində əldə olunmuş ÜDM-in həcmi 314 mln manat və ya 11,6%, adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 554,1manat və ya 9,2%, özəl müəssisələr tərəfindən istehsal edilən ÜDM-in həcmi 226 mln manat və ya 9,5% artmışdır. Həmin dövr ərzində özəl müəssisələr tərəfindən istehsal edilən ÜDM-in cəmi ÜDM-də payı yüksək olaraq qalmış və 2020-2024-ci illər ərzində 85,8%-lə 87,4% diapazonunda dəyişmişdir.

Cədvəl 2. 2020-2024-ci illər ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikasında makroiqtisadi göstəricilərin dinamikası

	Göstəricilər	2020	2021	2022	2023	2024
1	İl ərzində əldə olunmuş ÜDM-in həcmi (mln manatla)	2.702	2.773	2.840	2.908	3.016
	Əvvəlki il ilə müqayisədə dəyişmə (+;-) %-lə	+4.6	+2.62	+2.4	+2.39	+3.71
2	Adambaşına düşən ÜDM (manatla)	5990.4	6101.3	6201.5	6310.4	6544.5
	Əvvəlki il ilə müqayisədə dəyişmə (+;-) %-lə	+6.8	+1.8	+1.6	+1.75	+3.7
3	Özəl müəssisələr tərəfindən istehsal edilən ÜDM-in həcmi (mln manatla)	2.362	2.409	2.471	2.510	2.598
	Əvvəlki il ilə müqayisədə dəyişmə (+;-) %-lə	+5.12	+1.98	+2.57	+1.57	+3.1
4	Özəl müəssisələr tərəfindən istehsal edilən ÜDM-in cəmi ÜDM-də payı, %-lə	87.4	86.8	87.0	86.3	85.8

Mənbə: Cədvəl Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Makroiqtisadi göstəricilərin daimi olaraq dinamikaya malik olması Muxtar Respublikada aparılan səmərəli diversifikasiya siyasətinin nəticəsində mümkün olmuşdur.

Nəticə

Naxçıvan Muxtar Respublikasında aparılan diversifikasiya siyasətinin onun geoiqtisadi vəziyyətinə təsiri təhlil edərkən görürük ki, son beş il ərzində mütəmadi olaraq, sabit qaydada bütün makroiqtisadi göstəricilər dinamik olaraq artmışdır. Bu göstəricilərin artımı Muxtar Respublika iqtisadiyyatında mühüm müsbət inkişaf meyllərinin olduğunu göstərir. Diversifikasiya proseslərinin genişlənməsi iqtisadiyyatda özəl sektorun dinamik olaraq artmasını, onun cəmi ÜDM-də yüksək xüsusi çəkiyə malik olmasını, getdikcə artan daxili tələbatın tam ödənilməsini, eyni zamanda geoiqtisadi məkanda Muxtar Respublikanın mövqeyinin möhkəmlənməsini təmin etmişdir.

Bunun nəticəsində də Muxtar Respublikanın hələ də blokada şəraitində olmasına baxmayaraq qonşu ölkələr olan Türkiyə Cümhuriyyəti ilə, eləcə də İran İslam Respublikası ilə yaranmış qarşılıqlı iqtisadi əlaqələr zəruri aspektlər üzrə normal inkişaf etmişdir. Bu səbəbdən də Muxtar Respublikada düzgün diversifikasiya siyasəti həyata keçirilmiş, onun nəticəsi olaraq geoiqtisadi proseslər genişlənməmiş, Muxtar Respublikanın bu istiqamətdə mövqeyi daha da möhkəmlənmişdir.

Ədəbiyyatlar

1. Dayızadə H. «Siyasət və konfliktlər». Bakı, 1998.
2. Фархутдинов И.З. «Глобализация и геоэкономика: новые правовые парадигмы мироустройства». Законодательство и экономика. №4, апрель 2004.
3. Маккиндер Х. «Геоэкономика и ее основные параметры». М.: Наука, 2019, 267 стр.
4. İzahlı iqtisadi terminlər lüğəti. Akademik Ə.M.Abbasov, i.e.d.M.M.Bağirov, i.e.d.D.A.Bağirov, i.e.d.C.H.Pürhani. Bakı, Nurlan, I cild, 2005, səh 536.
5. Kərimli İ.A. “Azərbaycanın geoiqtisadi inkişaf konsepsiyası və milli iqtisadi mənafeələr problemi”. Bakı, Vergi jurnalı, 2012, №3, səh 131-134. (Ədəbiyyat siyahısı APA 7 də verilməlidir).

SUMMARY

DIVERSIFICATION OF THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC IN REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT AND ITS GEOECONOMIC SITUATION

Huseyn Baghirsoylu¹, John Onesmo Ngowi¹

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan¹

In the article, to analyze the impact of diversification processes on the geoeconomic situation, the author revealed the content and essence of geoeconomic policy and provided an explanation of its main aspects and parameters. The approaches of scientists and researchers from different countries to the essence of geoeconomics were analyzed, and the trends and parameters that condition geoeconomic processes in the modern period were examined. The role and significance of geoeconomic policy in strengthening and expanding international economic relations were explained. During the period from 2017 to 2024, the role of diversification in ensuring the dynamics of macroeconomic indicators in the Nakhchivan Autonomous Republic was analyzed, and the directions of the impact of these processes on the geoeconomic situation were examined. The various explanations of business policy, business environment, and business activities in economic literature have been summarized, and their economic characteristics have been provided. The positive trends of the experiences formed in countries such as Norway, Malaysia, and the United Arab Emirates, which have successfully implemented diversification processes, have been analyzed, and their application possibilities in the Nakhchivan Autonomous Republic have been proposed. The economic significance of the most advanced elements of these experiences has been emphasized, and suggestions for their use have been provided. The article also comments on the necessity of the economic diversification process and the factors affecting it. One of these factors, the content and essence of business activity, was explained, as well as its impact on economic dynamics.

Key words: *Geoeconomics, geoeconomic policy, diversification, international economic relations*

РЕЗЮМЕ

ДИВЕРСИФИКАЦИЯ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ НАХЧЫВАН В РЕГИОНАЛЬНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ И ЕЁ ГЕОЭКОНОМИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ

Гусейн Багирсойлу¹, Джон Онесмо Нгови¹

Нахчыванский государственный университет, Нахчыван, Азербайджан¹

В статье для анализа влияния процессов диверсификации на геоэкономическую ситуацию автор раскрыл содержание и сущность геоэкономической политики, а также предоставил объяснение её основных аспектов и параметров. Были проанализированы подходы ученых и исследователей из разных стран к сущности геоэкономики, а также изучены тенденции и параметры, обуславливающие геоэкономические процессы в современный период. Была объяснена роль и значение геоэкономической политики в укреплении и расширении международных экономических связей. В период с 2017 по 2024 год была проанализирована роль диверсификации в обеспечении динамики макроэкономических показателей в Нахчыванской Автономной Республике, а также изучены направления влияния этих процессов на геоэкономическую ситуацию. В период с 2017 по 2024 год был проанализирован роль диверсификации в обеспечении динамики макроэкономических показателей в Нахчыванской автономной республике, а также рассмотрены направления влияния этих процессов на геоэкономическую ситуацию. Были обобщены различные объяснения бизнес-политики, деловой среды и предпринимательской деятельности в экономической литературе, и предоставлены их экономические характеристики. Были проанализированы положительные тенденции опыта стран, таких как Норвегия, Малайзия и Объединенные Арабские Эмираты, успешно реализовавших процессы диверсификации, и предложены возможности их применения в Нахчыванской автономной республике. Подчеркнуто экономическое значение наиболее передовых элементов этого опыта и предоставлены предложения по их использованию. В статье также комментируется необходимость процесса экономической диверсификации и факторы, влияющие на него.

Ключевые слова: *Геоэкономика, геоэкономическая политика, диверсификация, международные экономические отношения*

